

ІНТЕРАКТИВНІ МЕТОДИКИ ТА ТЕХНІЧНІ ЗАСОБИ НАВЧАННЯ НА ЗАНЯТТЯХ З ІСТОРІЇ ДАВНІХ ГРЕЦІЇ ТА РИМУ ДЛЯ СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ “МУЗЕЄЗНАВСТВО, ПАМ’ЯТКОЗНАВСТВО”

Я. Б. Лисейко

Інститут гуманітарних і соціальних наук
Національний університет “Львівська політехніка”

О Лисейко Я. Б., 2016

Проаналізовано комплекс інтерактивних методик, застосованих під час занять з історії Давніх Греції та Риму для студентів спеціальності “Музеєзнавство, пам’яtkознавство”, а також результати, яких вдалось досягти внаслідок їх впровадження у навчальному процесі.

Ключові слова: історія і культура Давніх Греції та Риму, інтерактивні методи, методика викладання.

Traditionally, there is a bias attitude towards interactive methods in high school of Ukraine. A substantial part of the teachers have a stereotype idea that these methods are more suitable for learning process in schools. This instrument is still new and poorly developed in domestic didactics of high school and rarely is used in practice. Nevertheless, interactive techniques serve as important mean of narrow subjects adaptation for a wider range of students with specialization only tangentially related to the study and mastery of course. The use of interactive teaching methods yielded positive results particularly in learning the history and culture of ancient Greece and Rome by students of “Museology and protection of cultural heritage” specialty.

Some classes were based entirely on interactive methods, the others were held with the use only of particular methods and some interactive elements. The method of discussion showed positive results among the set of proven techniques. Among the range of issues that were solved this way are following: “Athenian and Spartan models of social organization, “Rome during the flourishing era of the Republic and Golden Age of the Empire: the positive and negative aspects of both models of state organization”. In this case, the implementation of method of discussion provides interaction between students and teachers where they are equal, equivalent study subjects, students may defend their point of view, reflect on what they know and can explain. This provides freedom of participants in the learning process, increases the level of self-actualization and self-identity of the future expert. Meanwhile the teacher’s role during the discussion is to organize learning process, to be a consultant who never closes the educational process on himself/herself. Central point in learning process is the communication between students, their interaction and cooperation. The learning outcomes are achieved by mutual efforts of participants in the discussion.

During the classes on the history and culture of Ancient Greece and Rome was used the method of cases, chosen from the variety of teamwork methods. In particular, this method was implemented during the practical class with the subject “Ancient Greek society in the poems of Homer’s “The Iliad” and “The Odyssey”. At the beginning of the lesson, students were divided into five teams, each team received a problematic task that required broader response. The work started with the method of “immersion” when the teacher offers to “dive” into the problem and highlight the main thing that should be expressed in the report. The task of each team member was to make some kind of argument in the general solution, to offer their own opinions and to find the necessary evidence from historical sources. Each team member has to “tell” and “demonstrate” to the reporter all important information on the subject of the report. After studying in groups, students move on to problem discussion. Students’ decisions necessarily have to be confirmed by the direct evidence of historical sources. The teams have been working on the issues of the following type: “Homeric question”: the problem of Iliad and Odyssey authorship and the place of Homer in Greek culture; The balance of historical facts and myths in Homer’s poems: what can the researcher use as historical information and what has to be considered with the critical attitude; Religious beliefs and the place of religion in the daily life of the ancient Greeks by Iliad and Odyssey poems; The level development of Greek civilization, culture and science by Iliad and Odyssey poems.

Each team had to submit a detailed report, that later was presented by speakers of each team. The teacher guides the work so that the speakers one by one perform the subject (up to 5 minutes per person), their speeches are completed by other group members (approximately 1 minute) and after that by students from other groups. The problem is discussed twice: within the group and the class. After the report presentation everyone was allowed to ask the team which prepared a solution questions, or to start a discussion on disputed issues. Then each group evaluates the work of teams.

The method of cases is distinguished by the high methodological level, since it contains a significant epistemological, axiological and praxeological potential. It allows acquiring considerable knowledge, to build professional skills of students and control over their acquiring, to mobilize and activate the role of teacher and student and to create conditions for spiritual and creative freedom of student. The democracy of this method meets demands of modern society and its values.

Interactive elements were present on the classes where students made presentations on the cultural history of ancient Greece or Rome, and were watching documentaries about the history of antiquity and then discussing them.

Interactive methods are more useful as means of repetition, generalization and systematization of knowledge control. They contribute to students' conscious learning, the development of thinking, imagination, observation. As the course of history and culture of ancient Greece and Rome is presented at the first semester to the first year students, it provides not only a set of professional knowledge and skills needed to master this discipline, but in combination with the use of interactive methods helps to form applied competence of future professionals – communicational, social, intellectual and informational. Also it helps to form the basic competencies that enable students to acquire knowledge the most closely to professional practice. It is important that they save training time, the energy of teacher and students through the consolidation of educational information and accelerating pace. Thus, at such classes students learn how to study, master the work algorithm in high school, which they will practice during subsequent years of study.

Key words: history and culture of ancient Greece and Rome, interactive methods, methods of teaching.

Постановка проблеми. Сьогодні система освіти України переживає зміну своєї парадигми, що пов'язано із переходом від монокультурної традиції до діалогової культури, тому спостерігаємо поступові трансформації в технологіях викладання. Цей процес супроводжується появою різноманітних інноваційних методик викладання, розвиток яких вибудовується на основі нових принципів взаємодії суб'єктів освітнього процесу.

Результати дослідження. У вищій школі України традиційно спостерігається упереджене ставлення до інтерактивних методик. Серед вагомій частини викладачів і надалі панує стереотипне уявлення, що їх краще використовувати у шкільному навчальному процесі. Цей інструментарій досі залишається новим і слабко дослідженим у вітчизняній дидактиці вищої школи і недостатньо застосованим у її практиці. Також недостатньо проясненим є питання щодо того, яким чином відібрати потрібні для того чи іншого предмета інтерактивні методи і як “вписати” інтеракцію в традиційні для вищої школи форми заняття – лекції, семінари, практикуми [1]. Тим не менше, про позитивні сторони застосування інтерактивних технологій у навчальному процесі сьогодні написано чимало. Цю проблематику вивчали О. Помегун [2; 3], А. Старєва [4; 5], О. Комар [1; 6], Л. Якімова [7], А. Вербицький [8] та інші дослідники та педагоги [10; 11; 12; 13]. Сьогодні не залишається сумніву, що інтерактивність у поєднанні із можливостями, які дають сучасні технології мають більшою чи меншою мірою застосовуватись у навчальному процесі вищої школи.

Інтерактивні методики добре зарекомендували себе як один із важливих засобів адаптації вузько-профільних дисциплін для ширших кіл студентів, спеціалізація котрих лише дотично пов'язана із вивченням та опануванням таких курсів. У нашому випадку говоримо про напрямок підготовки фахівців

з музейної справи та охорони історичних пам'яток, який діє у Львівській політехніці з 2013 р. Крім спеціальних профільних дисциплін, студенти цього напряму вивчають курси загального історичного спрямування, які викладають для слухачів історичних факультетів. Одним із таких навчальних предметів є курс “Історія і культура стародавніх Греції та Риму”, що згідно з навчальним планом студенти вивчають на першому курсі першого семестру [9, с. 62]. Мета цієї статті – дослідити роль інтерактивних методик та технічних засобів навчання у полегшенні вивчення цього курсу для студентів-музезнавців.

Інтерактивні методики покращують результативність навчання на всіх логічних етапах – засвоєння знань, їх осмислення, запам'ятовування та застосування на практиці. Вони також дають змогу підсилити емоційний вплив, залучати та зберігати увагу студентів протягом всього заняття. Ця теза підтверджується результатами проведених *дискусій* на заняттях з історії та культури давніх Греції та Риму.

Суть дискусії полягає в обміні думками з певної проблеми. Історія античного світу має чимало суперечливих питань, на основі яких студентів можна стимулювати до самостійного пошуку та вирішення проблем у спілкуванні з іншими студентами. Існують різноманітні техніки проведення дискусії. У нашому випадку позитивні результати продемонструвало використання методу “круглого столу”. Серед спектру проблем, які вирішувались під час обговорення студентами за круглим столом – “афінська і спартанська моделі організації суспільного устрою”, “Рим в часи розквіту Республіки та Золотої Доби імперії: позитивні і негативні риси обох моделей організації держави”.

Проведення таких дискусій передбачає, що студенти вже нагромадили певний багаж знань з античної історії та володіють конкретним обсягом компетенцій. Перед початком дискусії необхідно

орієнтувати учасників на дотримання правил її проведення. Натомість, завершуючи обговорення, викладачеві слід обов'язково підсумувати центральну проблему дискусії та відповісти на запитання, які залишилися не розкритими. Висновки дискусії повинні підтверджувати або, принаймні, відображати основні положення теми, що виносилася на обговорення.

Результати підсумкових контролів показали, що дискусія справді є ефективним методом засвоєння і закріплення знань. Адже у дискусії проявляються також емоції студентів, коли йдеться про обґрунтування ними ідей та особистих переконань. Тим самим дискусія сприяє розвитку практичного мислення, оскільки дає можливість визначити персональну позицію, сформулювати навички відстоювання власної думки. Студенти вчать без страху, впевнено висловлювати свої судження, а також здобувають глибше розуміння проблеми, вміння рахуватися з думками і точкою зору інших людей.

В окресленому випадку реалізація методу дискусії дала змогу забезпечити співнавчання і взаємонавчання, де студент і викладач стали рівноправними, рівнозначними суб'єктами навчання, розуміють, що вони роблять, рефлексують з приводу того, що вони знають, вміють і здійснюють. Під час дискусії збільшується міра свободи учасників навчального процесу, ступінь самоактуалізації та самопрезентації особистості майбутнього фахівця [4, с. 30–31]. У такому разі викладач виступає як організатор процесу навчання, консультант, який ніколи не замикає навчальний процес на собі. Головними у процесі дискусії є зв'язки між студентами, їхня взаємодія і співпраця. Результати навчання досягаються взаємними зусиллями учасників дискусії [1].

Інтерактивні методики у поєднанні з технічними засобами дають змогу повною мірою реалізувати принцип наочності як золоте правило дидактики, адже уможливають більше залучення аналізаторів або органів чуття, що беруть участь у процесі навчання, забезпечуючи його кращі результати.

Доступ до глобальних мереж із їхніми сучасними відеохостингами, такими як YouTube, уможливив легальний перегляд якісних документальних фільмів, зокрема з історії та культури античної цивілізації. Протягом вивчення курсу достатньо двічі провести заняття із переглядом документального фільму – з історії Давньої Греції та окремо про Давній Рим. Тематика – це історія античної культури, або глобальні конфлікти, які сколихнули античну цивілізацію (греко-перські війни, завоювання Александра Македонського, тощо). Тривалість такого фільму 50–60 хв. Решта часу, близько півгодини, відведено

для його обговорення. Спочатку методом мозкового штурму дізнаємося враження і думки, що виникли під час перегляду фільму, зокрема довідуємося про ті моменти, які студенти не зрозуміли, або які викликали в них запитання. Відповідь на ці питання шукаємо колективно, через обговорення. Далі, в міру наявного часу, викладач задає студентській аудиторії проблемні питання, пов'язані як з фільмом, так зі загальною тематикою заняття.

Завдяки семінару, побудованому довкола перегляду документальних фільмів, маємо можливість візуалізувати та унаочнити навчальний матеріал, а обговорення фільму розвиває в студентів вміння формулювати власну думку, правильно її виражати, доводити свою думку, аргументувати й дискутувати.

Позитивний ефект від впровадження інтерактивних методик на занятті посилює активне застосування новітніх технічних засобів навчання. Використання презентацій на лекційних чи практичних заняттях сьогодні вже зовсім не є чимось новим, а буденною вимогою часу. Під час викладання історії та культури античного світу презентації використовуються під час кожної лекції, адже вони значно підвищують ступінь наочності. Презентація дає викладачеві змогу усно викладати навчальний матеріал, не перевантажуючи його надмірною кількістю фактів і дат, звертаючи увагу на концептуальні моменти та причиново-наслідкові зв'язки, адже основний фактаж у цей же час представлений у презентації, конкретизуючи розповідь викладача. Таким чином презентація допомагає правильно організувати і направити сприйняття студентів.

Презентації можна ефективно використовувати і на практичних заняттях, теж вносячи сюди елементи інтерактиву. Тут йдеться передусім про створення презентацій самими студентами, огляд яких найдоцільніше слід проводити до тем з культури Давніх Греції або Риму. Відповідно, їхні презентації стосуються розвитку літератури, науки, театру, музики, житлової чи сакральної архітектури, одягу, їжі, побуту тощо. Готуючи свої роботи, студенти шукають не лише текстовий, але й візуальний матеріал, відвідують колекції віртуальних музеїв з історії античності, що значно розширює горизонт залученого матеріалу. Розвиваються навички проектної діяльності, самостійної роботи, виконання творчих завдань. До того ж самі студенти вибирають кращі презентації, визначають їхні переваги, недоліки та моменти, які потребують доопрацювання, після заслуховування кожної з них обговорюють та задають доповідачу питання.

В окреслених вище ситуаціях використання інтерактивних методик і навіть лише їх елементів

певною мірою дає змогу вирішити проблему активності студентів у навчальному процесі, стимулюючи їх до безпосередньої діяльності на заняттях. Цій же меті слугують конкретні прийоми і методи інтерактивного навчання. Так мотивацію студентів можна підняти за допомогою прийому групового очікування, коли на початку заняття формулюється загальне питання для обговорення: “Що Ви очікуєте від нашої сьогоднішньої діяльності?”. У відповідь студенти методом відкритого мікрофона висловлюють свої очікування. Таким чином вони самотійно формулюють власні мотиви діяльності, а рівень активності стає вищим, адже мотиви поведінки починають збігатися з власними сподіваннями від участі в занятті [4, с. 31]. З іншого боку, знання, які студент не отримує у вигляді вже готової системи від викладача, а здобуває сам, також стимулюють його активність [2, с. 7].

Комплекс використання інтерактивних методик сьогодні є немислимим без кооперативної (групової) навчальної діяльності, як форми організації навчання студентів у малих групах, об'єднаних спільною навчальною метою. За такої організації навчання викладач керує роботою кожного студента опосередковано, через завдання, якими він спрямовує діяльність групи. Кооперативне навчання відкриває для студентів можливість співпраці зі своїми ровесниками, дає змогу реалізувати природне прагнення кожної людини до спілкування, сприяє досягненню особистостями вищих результатів засвоєння знань і формування вмінь. Така модель легко й ефективно поєднується із традиційними формами та методами навчання і може застосовуватися на різних етапах навчання [1].

Як один із різновидів роботи в групах, на заняттях з історії та культури Давніх Греції і Риму використовувався метод кейсів. Зокрема ця методика була реалізована під час практичного заняття “Давньогрецьке суспільство за поемами Гомера “Іліада” та “Одіссея”. Спочатку група була поділена на 5 команд, кожна з яких отримала проблемне завдання, яке потребувало широкої відповіді. На початку роботи застосовано прийом “занурення”, коли викладач пропонує вникнути в суть проблеми і виділити основне, що слід було б повідомити у доповіді-звіті. Завдання кожного члена групи – внести якусь тезу в загальне рішення проблеми, запропонувати власні судження та віднайти необхідні свідчення історичних джерел. Кожен учасник має проговорити, продемонструвати доповідачеві максимум важливої інформації з теми доповіді. Після навчання в групах студенти переходять до обговорення проблем. Рішення студентів обов'язково слід

підтверджувати безпосередніми свідченнями історичних джерел. Проблеми, над якими працювали команди студентів, були такими: “Гомерівське питання”: проблема авторства “Іліади” та “Одіссеї” і місце Гомера у грецькій культурі; баланс історичних фактів та міфів у поемах Гомера: що дослідник може використати як історичну інформацію, а до чого має критично поставитись у своїх студіях; релігійні вірування та місце релігії у повсякденному житті давніх греків за поемами “Іліада” та “Одіссея”; рівень розвитку грецької цивілізації, культури та науки за поемами “Іліада” та “Одіссея”.

Кожна команда мала представити розгорнуті доповіді-звіти, які виголошували спікери команд. Викладач скеровує роботу так, щоб по черзі виступали доповідачі груп (виступи до 5 хв), а їхні відповіді доповнювали члени команди (1 хв) і лише потім студенти інших груп. Так, проблема обговорюється двічі: в групі та в аудиторії. Після виголошення звіту кожен міг задати питання команді, яка готувала рішення проблеми, або почати дискусію з приводу спірних моментів. Згодом кожна група оцінює роботу команд [4, с. 32].

Використання методу кейсів вирізняється високою методологічною насиченістю, оскільки він містить значний гносеологічний, праксеологічний і аксіологічний потенціал. Метод дає змогу засвоювати значні обсяги знань, формувати професійні якості тих, хто навчається, здійснювати ефективний контроль за ними, мобілізує й активізує діяльність як викладача, так і студента, а також створює умови для духовної і творчої свободи студента. Своїм демократизмом метод кейсів відповідає природі сучасного суспільства і його цінностям [7, с. 11]. Під час застосування цієї методики також активізується пізнавальна самотійність студента (прагнення і вміння самотійно мислити, здатність орієнтуватися в новій ситуації, чітко, доступно і лаконічно висловлюватися, знаходити свій підхід до рішення проблеми) [4, с. 32].

Серед найпомітніших результатів, яких вдалося досягти з використанням інтерактивних методик і технологій на заняттях з історії та культури Давніх Греції і Риму – це відхід від традиційного суб'єкт-об'єктного типу навчання. Завдяки цьому викладач на занятті відпрацьовує не стабільну, усталену систему знань, а певний динамічний процес. Студенти також змушені відійти від законспектованого матеріалу і постійно виконувати деякі завдання, що потребують постійного переосмислення вивченого. Іншою стає мотивація діяльності як студента, так і викладача. Студент починає прагнути лідерства, намагається демонструвати власні здібності і

досягнення. Викладач перестає працювати тільки зі старанними відмінниками, постійно думає про активізацію роботи всієї групи, розвиток творчості та змагання [7, с. 7].

Інтерактивні методики краще працюють як засоби повторення, узагальнення, систематизації й контролю знань. Вони сприяють свідомому засвоєнню навчального матеріалу, розвитку мислення, уваги, спостережливості. Оскільки курс історія і культура Давніх Греції та Риму читається у першому семестрі першого курсу, він закладає не тільки фахові знання умінь та навичок, необхідних для опанування цієї дисципліни, але й в комплексі з використанням інтерактивних методик допомагає сформувати прикладні компетенції майбутніх фахівців – комунікативні, соціалізуючі, особистісно-життєтворчі та інтелектуально-інформаційні. Формуються також базові компетенції, які дають студентам змогу самостійно здобувати та удосконалювати знання, максимально наближені до фахової практичної діяльності. Важливо, що вони заощаджують навчальний час, енергію викладача й учнів за рахунок ущільнення навчальної інформації й прискорення темпу роботи. Так, на заняттях з цього предмета студенти вчать навчатись, опановують алгоритм роботи у вищій школі, який вони відпрацьовуватимуть і в наступні роки навчання.

Отож використання інтерактивних методик і технологій на заняттях з історії і культури Давніх Греції та Риму дає можливість задовольнити запити студентів у різних напрямках та інтересах, робить доступнішим для них складний навчальний матеріал, підсилює інтерес до навчання та активізовує їх пізнавальну діяльність. Інтерактивні методики також дають змогу раціоналізувати форми подання складного, термінологічно і фактологічно перенавантаженого навчального матеріалу з історії античності.

1. Комар О. Інтерактивні технології у ВНЗ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dspace.udpu.org.ua:8080/jspui/bitstream/6789/375/1/interaktivni_tehn_VNZ.pdf. 2. Пометун О. Енциклопедія інтерактивного навчання. – К., 2012. – 142 с. 3. Пометун О., Пироженко Л. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід. – К., 2002. – 135 с. 4. Старєва А. Інтерактивна технологія навчання студентів у вищій школі // Наукові праці. Педагогічні науки. – 2005. – Т. 42. – № 29. – С. 29–32. 5. Старєва А. Підготовка майбутнього вчителя історії до реалізації особистісно-орієнтованого навчання // Професіоналізм викладача вищої школи: освітні технології (до 90-річчя заснування МДУ) : матер. Міжнар. наук.-практ. конф. – Миколаїв, 2004. – 274 с.

6. Комар О. Модернізація сучасного навчально-виховного процесу / Збірник наукових праць. – К., 2005. – Ч. II. – С. 159–166. 7. Якімова Л. Активізація навчального процесу у сучасній вищій школі: методичний огляд. – К., 2010. – 32 с. 8. Вербицкий А. Активные методы обучения в высшей школе: контекстный подход. – М., 1989. – 127 с. 9. Лисейко Я. Особливості викладання курсу історії стародавніх Греції та Риму для студентів спеціальності “Музейна справа та охорона пам’яток історії і культури” // Історико-культурні студії. – Львів, 2015. – № 2. – С. 61–66. 10. Кадикало О. Психологія і педагогіка. Особливості проведення навчальних дискусій. – Львів, 2013. – 20 с. 11. Навчання дебатів : зб. матер. для керівників дебатних клубів та вчителів, які навчають дебатів і дискусій. / Авт.-уклад.: І.Суценко. – К., 2003. – 82 с. 12. Освітні технології : навч.-метод. посіб. / О. М. Пехота, А. З. Кіктенко, О. М. Любарська та ін. – К., 2001. – 256 с. 13. Навчання в дії: Як організувати підготовку вчителів до застосування інтерактивних технологій навчання : метод. посіб. / А. Панченков, О. Пометун, Т. Ремех. – К., 2003. – 72 с.

References

1. Komar A. Interactive technologies in higher education [Electronic resource]. – Access: http://dspace.udpu.org.ua:8080/jspui/bitstream/6789/375/1/interaktivni_tehn_VNZ.pdf. 2. Pometun A. Encyclopedia of interactive learning. – Kiev, 2012. – 142 p. 3. Pometun A., Pyrozhenko L. Interactive learning technologies: theory, practice and experience. – Kiev, 2002. – 135 p. 4. Staryeva A. Interactive technology education students in high school // Proceedings. Pedagogical science. – 2005. – Т. 42. – No. 29. – 29–32 pp. 5. Staryeva A. Preparation of future history teachers to implement student-centered learning // Professionalism high school teacher: educational technology (the 90th anniversary of the Moscow State University): Proceedings of the International Scientific Conference. – Mykolaiv, 2004. – 274 p. 6. Komar A. Modernization modern educational process / Scientific works. – Kiev, 2005. – Part II. – S. 159–166. 7. Yakimova L. Enhancing the educational process in modern high school: Methodical examination. – Kiev, 2010. – 32 p. 8. Verbitsky A. Active methods of training in high school: the contextual approach. – Moskov, 1989. – 127 p. 9. Lyseyko Ya. Features of teaching the history of ancient Greece and Rome for students in direction “Museology and protection of historical and cultural monuments” // History and cultural studies. – Lviv, 2015. – No. 2. – 61–66 pp. 10. Kadykalo A. Psychology and Pedagogy. Features of academic debate. – Lviv, 2013. – 20 p. 11. Education Debate: Proceedings for the leaders debate clubs and teachers who teach debates and discussions. / Author-compiler: I.Suschenko. – Kiev, 2003. – 82 p. 12. Educational Technology: Textbook / A. N. Piechota, A. Z. Kiktenko, O. N. Lyubarskaya. – Kyiv, 2001. – 256 p. 13. Learning in Action: How to train teachers to use interactive teaching technologies. / A. Panchenkova, O. Pometun, T. Remeh. – Kiev, 2003. – 72 p.